

Zvony farního kostela Povýšení Svatého Kříže ve Veselí nad Lužnicí.

Veselí nad Lužnicí, moje rodné město, tvořilo dlouhá léta součást třeboňského panství a mnohem později pak patřilo do třeboňského hejtmanství. Jak známo, leží na soutoku Lužnice a Nežárky, z větší části na kopci, který na straně východní k Lužnici má vcelku příkrý sráz a na ostatní strany přechází pozvolna v rozlehlou rovinu, jež kdysi tvořila dno moře, tak jako ostatně celé Třeboňsko.

Na nejvyšším místě tohoto kopce, jihozápadně nad městem, stojí kostel, zasvěcený „Povýšení Svatého Kříže“ (v době Soupisu poddaných podle víry v roce 1651 zasvěcený „Založení Svatého Kříže“). Stejně zasvěcení má i kostel v Rožmitále pod Třemšínem, kde na varhany hrával Jakub Jan Ryba. Na severní straně kostela přiléhá k jeho hmotě vysoká věž s velkou bání dole a s menší „lucernou“, křížem zakončenou nahore. Zvony, umístěné na věži kostela, jsou samy o sobě vzácnou historickou i kulturní památkou, a proto zasluhují podle mého soudu širší vyprávění - nejprve o zvonech a pak o jejich záchraně před válečnou konfiskací.

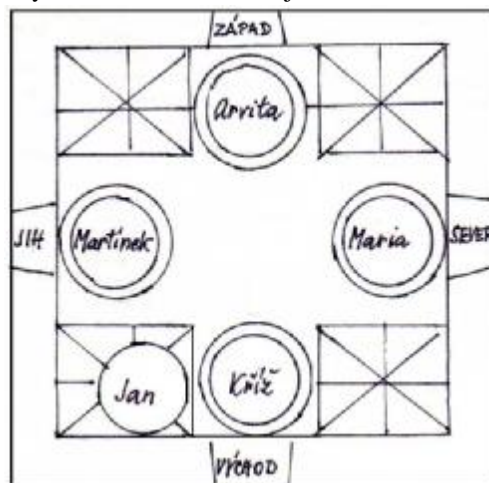
Zvony především vynikají stářím (nejstarší z nich, zvaný Arvita, je z roku 1493), dále pak vskutku melodickým zvukem i souzvukem. Je zřejmé, že jejich zhotovitelé v jednotlivých obdobích byli mistři svého řemesla. Také umístění na věži je promyšlené, směřující do všech čtyř světových stran. Povězme nejdříve několik slov o jednotlivých zvonech a o jejich použití, což dnešním obyvatelům města není obecně známo. Pomínu dva malé zvonky „sanktusek“ a „umíráček“, umístěné v nižších patrech kostelní věže a popisí pět zvonů v patře pod klenutím, jejichž jména jsou Jan, Kříž, Martínek, Arvita a Maria.

Na východní straně hned pod klenutím je zavěšen zvon, zvaný Jan, který se používal nejčastěji. Zvonilo se jím klekání ráno a večer, ve všední den i poledne. V sobotu večer ukončoval „slavení“. Měl (má) nejvyšší ladění. Pod ním, naproti východnímu okenímu otvoru, visí velký zvon s hlasem temným, zvaný Kříž. Pochází z roku 1503, o čemž svědčí nápis na něm: „Leta bozyho od narozeny tysyczyho pietisteho trzetyho toto dylo skonano gest od Waclawa z Hradce“ - je to tedy dílo zvonáře Václava z Jindřichova Hradce. Tímto zvonem se každý pátek ve tři hodiny odpoledne připomínala paměť Ukřížování Krista. Naproti jižnímu oknu věže visí zvon, zvaný Martínek. Je prostřední velikosti, hlasu vyššího, ba žalostného. Zvonil se jím první díl „malé hrany“ a „prepus“ při chudším pohřbu. Dal ho slít Martin Lomnický ze Šebínu u mistra zvonářského Jakuba Wolfahrta v Prachaticích roku 1597 u příležitosti svého povýšení mezi erbovní měšťany císařem Rudolfem II. Zvon je opatřen erbem Martina Lomnického a nápisem: „Slit tento zvon nakladem urozeného pana Martina Lomnickeho ze Sebinu, miesstienina Wessely nad Luzniczy a k temuz zadussy Wesselskemu odewzdan, ale wssak pro pamatky tehoz pana Martina a manzielky geho Anny i dytek Jana a Nikodyma i budauczich geho takowau pamatky sobie i budauczim zanechal, k tomu erb vlastny, gimz obdarzen gest z milostiwe sstiedroty pana Rudolfa druhého Rzimskeho cisarze a krale Czeskeho, na temz zwonu wtiskut a slit gest.“ Do zvonu je vsazeno 6 grošů a v nápisu je zaznamenán i jeho tvůrce Jakub Wohlfahrt a jeho syn Tomáš. Na západní straně je zavěšen zvon Arvita, podle vřočení v krátkém nápisu nejstarší: „Leta Bozyho tysyczieho CCCC devadestaha trzetyho a to dokonano gest skrzye mystra Gyrzyka przed swatym Walentynem ten tayden.“ Arvita je velikosti asi Martínka, avšak silnějších stěn a hlasu pronikavého. Spolu s „Janem“ a „Martínkem“ zněl při druhém sezvánění na ranní mši a zvonil „malá hrana“ v druhém díle.

Největším zvonem je „Maria“, zavěšený na severní straně, hlasu mohutného a velebného. Zněl v poledne o nedělích a svátcích, v druhém díle „slavení“, při „prepus“ při bohatém pohřbu a také oznamoval „velká hrana“ v prvním díle. Je dílem zvonářského mistra Klatovského a má tento nápis: „Hac campana ao 1655 ictu fulminis rupta die ss.apostolis Petro et Pavlo sacra mense Julis. Denno ao 1669 ad laudem et gloriam omnipotentis Dei et b. Mariae honorem sumptu publico civitatis huius Wessely refusa est.“ (Dále je v nápisu uvedeno jméno tehdejšího duchovního správce, primátora a spoluradních v roce 1662. Z mých předků není mezi nimi žádný.) Jak starý byl původní zvon před zásahem blesku nevíme. Všechny zvony hlaholily před velkou (hrubou) mší, v druhém díle při sobotním „slavení“, při velkých pohřbech, různých návštěvách, vítáních, průvodech apod.

Nejpozoruhodnější je však skutečnost, že jmenované zvony nebyly za první světové války zkonfiskovány pro válečné účely. František Kuna v knize „Dějiny města Veselí nad Lužnicí a okolí“ uvádí pouze „... že o to má nespornou zásluhu zesnulý děkan veselský Brožka“. O jakou zásluhu šlo a jakým způsobem byly zvony zachráněny se však blíže nezmiňuje. Pokusil jsem se to zjistit a laskavostí ředitelky Státního okresního archivu v Jindřichově Hradci PhDr. Psíkové jsem mohl ze tří spisů, uložených ve fondu „Okresní úřad Třeboň, k. č. 371, inv. č. 1677, sign. V 1/32 R rekonstruovat podstatu této zajímavé skutečnosti.

V prvním dopise C. k. okresního hejtmanství v Třeboni z 11. 12. 1915, číslo 40423, adresovaném Důstojnému farnímu - děkanskému úřadu ve Veselí nad Lužnicí se tento úřad žádá o laskavé brzké vyhovění zdejšímu výnosu z 2. 4. 1915 č. 10420 a zaslání žádaného katastru zvonů. Dopis byl podepsán c. k. správcem úřadu (hejtmanem) Novotným. Dopis byl prezentován pod č. 695 dne 20. 12. 1915 děkanským úřadem. Třeboňskému hejtman-

ství se jím sděluje, že katastr zvonů byl pod číslem 688 dec. slavnému c. k. hejtmanství zaslán již dne 12. prosince 1915. Podepsán je Brožka František, biskupský notář a děkan.

Kopie dalších dvou dopisů - Městského úřadu ve Veselí nad Lužnicí (z 8. 6. 1918, č. 805 ob.) a Městského úřadu v Mezimostí (z 10. 6. 1918 č. 1391 ob.) jsou odpověďmi obou úřadů na přípis hejtmanství ze dne 5. 6. 1918 č. 14967 - odvádění zvonů k vojenským účelům. Přitom Městský úřad ve Veselí oznamuje, že „ve zdejší obci nejsou žádné zvony, které by byly soupisem povinné ve smyslu citovaného přípisu“ a mezimostský úřad dokonce píše „že v obci zdejší nejsou kromě zvonů kostelních a signalových na nádraží Veselí-Mezimostí žádné jiné zvony žádané velikosti.“ Z přípisů je zřejmé, že odvádění zvonů pro vojenské účely probíhalo ve dvou fázích. V první z nich c. k. úřady požadovaly v roce 1915 „katastr zvonů“ dotazy na úřady církevní, při čemž byla patrně stanovena kritéria, týkající se zejména velikosti zvonů. Text citovaného výnosu č. 10420 ze dne 2. 4. 1915 se mi nepodařilo získat. Zásluha děkana Brožka tehdy spočívala v tom, že v přípise č. 688 dec. z 12. prosince 1915, citovaném v odpovědi děkanského úřadu na urgenci z hejtmanství, zamlčel či podal nesprávné údaje o velikosti zvonů, jež by jinak (jak je zřejmé z jejich popisu) nepochybně podléhaly konfiskaci. Čin jistě odvážný a statečný, jenž mohl mít pro něho dalekosáhlé důsledky.

Ve druhé fázi v červnu 1918, kdy se c. k. hejtmanství obracelo na úřady světské, ukazují odpovědi starostů obou měst na stejný úmysl nepřiznat v žádném případě, že by u nich mohlo jít o zvony konfiskaci podléhající, ochudit tak významně místní kostel a navíc ke konci války ještě „shodit“ děkana Brožka a ohrozit tak dodatečně jeho život.

Pokud jde o hejtmana Novotného, zůstal ve službách naší první republiky a patrně nebyl z těch, kteří by byli za války přísně vyžadovali splnění všech nařízení, jak ukazuje náš případ „katastru zvonů“.Lze pochybovat, že by neznal skutečnost. Jeho podpis nacházím na svém dokumentu „Výtah z matriky narozených“ ze srpna 1926, kde je podepsán jako přednosta Okresní správy politické v Třeboni.

Literatura:

Salák František: Veselský chudý boháč – Martin Lomnický ze Šebínu. Heraldika, X, 2, 1977:68-86

Kuna František: Dějiny města Veselí nad Lužnicí a okolí. Nákladem města Veselí nad Lužnicí, 1927

Malý Karel (autorův prastrýc): Rodinná kronika